

УДК 81'347.78.034

М.В. Козылева

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАДАЧЫ АНГЛІЙСКІХ АСАБОВЫХ ІМЁНАЎ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

В статье рассматриваются основные подходы к передаче антропонимов в иноязычном тексте. Автор анализирует современные способы и приемы перевода английских личных имен в белорусской филологической традиции.

The article deals with the main approaches to transference of antroponyms in foreign texts. The author analyses the up-to-date means and methods of translation of foreign proper names on the basis of the researches in Belarusian philology.

Праблема перадачы ўласных імёнаў з'яўляецца даволі актуальнай для такіх няроднасных моў, як англійская і беларуская. Да гэтага часу так і не скла-лася ўстойлівая традыцыя, якая забяспечыла б адзінства метадаў і спосабаў

перадачы ўласных імёнаў у іншамоўным тэксе, не існуе ніводнага англійска-беларускага анамастычнага слоўніка.

У беларускім мовазнаўстве прыняты тры асноўныя шляхі засваення іншамоўных імёнаў у беларускую мову: транслітарацыя, транскрыпцыя, пераклад і іх спалучэнні. Г.Н. Ключаў, акрамя таго, вылучае трансплантацыю і субстытуцыю.

Паколькі ў беларускай мове існуе фанетычны правапіс, у выніку чаго кожнай беларускай фанеме адпавядае пэўная літара, то можна сказаць, што англійскія фанемы перадаюцца адпаведнымі беларускімі літарамі. Найбольш лёгка паддаюцца такой перадачы англійскія фанемы, якія ў беларускай мове адпавядаюць амаль ідэнтычным ім па ўтварэнню і фанетычных характарыстыках беларускім фанемам (англ. *Fabian* – бел. *Фабіян*). Але нават у такіх выпадках магчымы пэўныя хістанні. Паводле меркавання М.І. Крукоўскага, “наўнасць значных разыходжанняў у гучанні некаторых паасобных англійскіх і беларускіх фанем, нярэдка ў выглядзе адступлення ад фанетычнага прыніцыпу перадачы, патрабуе ўмоўных напісанняў, якія ў значнай ступені парушаюць адзінства правіл перадачы” англійскіх антрапонімаў на беларускай мове [2, с. 252].

Пры перадачы ўласных імёнаў павінны ўзнаўляцца не толькі лінгвістычныя адзінкі тэксту арыгінала, але і культурна-моўныя супольнасці. Адным словам, у цяперашні час усе больш увагі надаецца прагматычным і культуралагічным аспектам перакладу, калі пераклад разглядаецца як пераход ад адной культуры да другой. Як заўважаюць даследчыкі [1; 3], перадача антрапонімаў не менш адказная справа, чым перадача іншай інфармацыі ў міжкультурнай камунікацыі, і парушэнне законаў і правіл гэтага працэсу прыводзіць да няправільнага або няпоўнага разумення тэксту.

На сучасным этапе развіцця міжкультурных стасункаў, вуснай міжмоўнай камунікацыі важнай падаецца адэкватная перадача гукавай формы запазычанага імя. У дадзеным выпадку практычная транскрыпцыя выступае ў якасці прыярытэтнага спосабу перадачы. Лічыцца, што карыстанне практычнай транскрыпцыяй пры перадачы ўласных імёнаў патрабуе папярэдняга аналізу, каб высветліць магчымае існаванне ўжо традыцыйных адпаведнікаў гэтага антрапоніма ў мове перакладу.

Акрамя таго, транслітарацыя і транскрыпцыя часам маюць вынікам з’яўленне літарных і гукавых спалучэнняў, не ўласцівых для беларускай мовы, што робіць іх цяжкімі для чытання і вымаўлення (англ. *Viola* – бел. *Віёла*, а не *Віаля*). Для беларускай мовы супярэчнасці таксама стварае існаванне дзвюх моўных норм (параўн. *Аляксандр* – *Аляксандар*). Акрамя таго, варыянты імёнаў у перакладным тэксце могуць быць рознымі, у залежнасці ад таго, якому носьбіту яны належаць.

Нельга не пагадзіцца з думкай Л.В. Вікторка, што пры перадачы англійскіх антрапонімаў узнікаюць цяжкасці ў сувязі з асаблівасцямі фанетычных сістэм дзвюх моў. У беларускай і англійскай мовах існуе значная розніца ў колькасці

гласных. Для англійскай мовы характэрны дыфтонгі і трыфтонгі, сустрэкаюцца спалучэнні гласных з зычнай, напрыклад з *r* (*or, er, ir, yr*): *Trevor* [ˈtrevə], *Shirl* [ʃɜ:l], *Eyre* [eə] і г. д. Для беларускай мовы ўласцівы аканне і яканне. Што да зычных, яны таксама ствараюць пэўныя цяжасці: наяўнасць у англійскай мове нямых літар (*Malcolm* [ˈma:ləkəm]), міжзубных гукаў [ð] і [θ] (*Ruthanne* [ru:θ'æn]), падвоеных зычных (*Pattie* [ˈpæti]), варыятыўнасць пры перадачы англійскіх гукаў [w] і [h] (англ. *William* – бел. *Вільям* ці *Уільям*, англ. *Hermans* – бел. *Херманс* ці *Германс*). Праблематычным з'яўляецца і перанос націску, у выніку якога можа адбыцца змена слова. Па словах даследчыкаў, нельга пераносіць націск, перадаваць імя шляхам транскрыпцыі. Аднак, ужываючы беларускі эквівалент імя агульнага паходжання, дапускаецца перанос націску паводле нормаў беларускай мовы [1, с. 158].

Транслітарацыя як спосаб перадачы быў вельмі пашыраны ў часы пісьмовай камунікацыі, а зараз захоўваецца толькі ў традыцыйна прынятых эквівалентах (англ. *Isaac Newton* – бел. *Ісаак Ньютан* замест традыцыйнага *Ньютан*) [3, с. 21].

Акрамя транскрыпцыі і транслітарацыі пры перакладзе з англійскай мовы на беларускую, вылучаюцца спосаб калькавання і ўласна пераклад найменняў.

Калькаванне заключаецца ў перакладзе па частках англійскага імя з наступным складаннем перакладзеных частак без якіх-небудзь змяненняў. Ужываецца гэты спосаб у выпадках, калі неабходна стварыць асэнсаваную адзінку ў перакладным тэксе і захаваць элементы формы або функцыі зыходнай адзінкі [3, с. 21] (англ. *March Hare* – бел. *Марцовы Заяц*).

Пераклад як спосаб перадачы іншамоўнага імя па-беларуску звычайна ўжываецца: 1) у літаратурных творах для адлюстравання нацыянальнага каларыту мовы; 2) з мэтай перадачы спецыфікі ўнутранай формы імя ў дадзеным кантэксце (англ. *Bullroarer* – бел. *Бугай-Поў*). Антрапонімы, перададзеныя шляхам перакладу, выконваюць мастацкую функцыю, валодаюць свосасаблівымі кампанентамі, якія могуць падкрэсліваць знешнія прыкметы, якасці аб'екта намінацыі.

Такім чынам, самым пашыраным спосабам перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову з'яўляецца практычная транскрыпцыя, якая ўлічвае вымаўленне імя на англійскай мове, арфаграфічны склад імя і магчымасць адваротнага перакладу. Для беларускай мовы найбольш істотным паказчыкам засваення імя з'яўляецца адваротны пераклад.

Антрапонімы замежнага паходжання павінны перадавацца з той мовы, з якой яны запазычаны. Нягледзячы на амаль што аднолькавы кірылічны алфавіт, у беларускай і рускай мовах існуюць розныя фанетычныя законы, якім падпарадкоўваецца напісанне і вымаўленне іншамоўнага імя. На нашу думку, нельга перадаваць англійскія і іншыя інашамоўныя ўласныя імёны праз рускую мову.

Літаратура

1. *Вікторка, Л.* Англійскія імёны ў беларускай мове / Л. Вікторка // Роднае слова. – 1999. – № 10. – С. 152–158.
2. *Крукоўскі, М.І.* Аб перадачы англійскіх прозвішчаў на беларускай мове / М.І. Крукоўскі // Працы Ін-та мовазнаўства АН БССР. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1959. – Вып. 6. – С. 249–253.
3. Курс перакладу з беларускай мовы на англійскую: вучэб.-метад. дапаможнік / А.У. Таболіч [і інш]. – Мінск: МДЦУ, 2007. – 98 с.